

Nutidshistorien og de lange tematiske linjer

Man kan skrive historien om børnehaven og dermed om institutionaliseringen, professionaliseringen og pædagogiseringen af førskolebarnet som en pædagogisk, kvindepolitisk og velfærdspolitisk succeshistorie – ikke mindst fordi både forældre, børn, kvindebevægelse og arbejdsmarkedet i dag gennemgående ser ud til at være glade for ordningerne og deres omfang. Man kan imidlertid også, som der lægges op til her, skrive børnehavens og pædagogprofessionens historie som en kamp- og konflikthistorie om de gentagne og standhaftige former for blokeringer, om modstanden mod godtagelse i almindelighed af børnehavens moralske, pædagogiske og politiske ægthed. Og i nær tilknytning hertil om modstanden mod og ideologiske såvel som politiske og praktiske begrænsninger af pædagogfagets og pædagogprofessionens kamp for status. 'Kampen om daginstitutionen' er m.a.o. ikke blot en kamp, der først er brudt ud de seneste årtier, som en nyere udgivelse angiver (Krejsler m.fl. 2014). Det har været en langstrakt historisk kamp med gentagne temaer og gentagne slag.

—————
'Kampen om dag-
institutionen' er
ældre, end man
forestiller sig
—————

Det er denne historie om anerkendelse, hvor det i en meget bogstavelig forstand handler om 'kamp og status', vi vil redegøre for i dette bind. Samtidig hermed vil vi også fortælle historien om børnehavens og pædagogprofessionens faktiske udvikling i Danmark frem til i dag. Tilgangen til de 'lange linjer' vil i den henseende være *nutidshistorisk*, og som sådan vil fremstillingen derfor være 'historisk-genealogisk' anlagt. Det betyder kort fortalt, at fremstillingen tager afsæt i en første indkredsning og et signalement af det aktuelle opbrud og de toneangivende temaer og problematiseringsformer på daginstitutionsområdet for dernæst at undersøge, hvor de stammer fra, og hvad der er deres institutions- og professionshistoriske baggrund og afstamning – samt i hvilket omfang der faktisk er tale om brud eller kontinuitet med 'fortiden'. I det aktuelle opbrud står den politiske og pædagogiske strid helt grundlæggende om, hvad der er og bør være formålet med daginstitutioner – både i relation til familien, til skolen og til børnene. Det samme gælder spørgsmålet om meningen med pædagogers arbejde og med deres uddannelse. Disse spørgsmål har der imidlertid været svaret på historisk siden opkomsten af offentligt institutionaliserede former for opdragelse i form af asyler, børnehaver og vuggestuer og siden de første uddannelser af personale til dem – eller kort sagt: siden etableringen af

en ny historisk konstellation af spændingsfyldte relationer mellem familie, institution og skole i første halvdel af 1800-tallet. Når disse historiske svar og begrundelser tilsyneladende ikke gælder eller duer længere i en ny politisk og globaløkonomisk kontekst, kunne det hænge sammen med, at hele konstellationen er under ombrydning, men det kan man kun sige noget om via historien om konstellationens opkomst og de centrale etaper i dens historiske udvikling som angivet ovenfor. Først på denne baggrund kan man vurdere, hvordan aktuelle svar reproducerer velkendte temaer og svar fra historien.

Det nutidshistoriske spørgsmål i dette bind er kort sagt, hvordan det er gået til, at det i dag ikke længere er et spørgsmål, om daginstitutioner er acceptable og legitime pædagogiske erstatninger for familien, men at de derimod er blevet nødvendige forudsætninger for et succesfuldt skole- og uddannelsesforløb og som sådan fra vuggestue og frem betragtes som en del af uddannelsessystemet? Daginstitutioner og pædagogprofessionen er i dag spændt for en ny type af uddannelses- og arbejdsmarkedspolitik og gjort til genstand for en grundlæggende ny form for økonomisk legitimitet. Daginstitutioner betragtes i dag som 'førskoler' og førskolepædagogik, altså som noget, der ikke blot er orienteret mod skoleforberedelse, men mere generelt mod 'udviklingen af fremtidens menneskelige ressourcer' og som en 'investering i samfundets humankapital' (jf. kapitel 1). Dette skyldes ikke mindst et nyt og et stærkt øget statsligt engagement i daginstitutioner og 'førskoleområdet' gennem de seneste årtier, foranlediget bl.a. af PISA-undersøgelserne fra 2000 og frem og en stærkt tiltagende international, komparativ og policy-orienteret opmærksomhed på området for 'Early Childhood Education and Care' (ECEC) fra såvel OECD's som EU's side (jf. kapitel 3).

I et nutidshistorisk perspektiv er pædagogprofessionen spændt for uddannelses- og arbejdsmarkedspolitikens trækvogn

I. PÆDAGOGENS FAG OG SAG

Tanken om, at pædagoger udgør en særlig profession, er som nævnt relativt ny, men diskussionen af forholdet mellem kald og kundskab, person og profession, sag og fag har været et gennemgående tema i pædagogidentitetens og fagets udvikling. Det gælder f.eks. hos Anna Wulff og Fröbel-Højskolen, hvor en kristen-diakonisk kaldstanke går hånd i hånd med en insisteren på, at børnehavegerningen forudsatte uddannelse af de kvinder, der ellers af naturen hævdedes at være udstyret med et 'moderinstinkt'. Selv en kaldelse til eller et 'naturligt' instinkt for gerningen forudsatte kundskab.²⁷⁹

Den eksplicite og officielle formulering af 'kaldet' faldt i uddannelses-sammenhæng i betænkningen fra 1948, hvori det hedder, at "der bag de paagældendes Ønske om at indtræde i Børnehavearbejdet maa ligge en klar Opfattelse af, at de er kaldet til Arbejdet blandt Børn, idet Arbejdet, hvis den paagældendes Personlighed ikke er præget af denne Indstilling, ikke har udsigt til at lykkes"(s. 6). Men selv i 1970'erne, hvor en stærk lønarbejderbevidsthed italesattes som modsætning til den altruistisk selvopofrende pædagog, ytrede fra både stat og fagforening forestillinger om en professionel indstilling, der rummede mere end blot den rene kundskabs-tilegnelse. I Betænkning nr. 574 fra 1970 om uddannelse af børnehave- og fritidspædagoger hedder det således, at "den professionelle indstilling" ikke kan "erhverves alene ved tilegnelse af det for uddannelsen fastsatte undervisningsstof", men kræver en yderligere "holdningsbearbejdelse", der sætter pædagogen ud over egne normer og problemer.²⁸⁰ I et skrift fra 1974 med titlen *Arbejde, Pædagogik, Daginstitutioner*,²⁸¹ som var et bestillingsarbejde for BUPL og fagforeningen LFS, der ønskede en "analyse af daginstitutionernes, herunder pædagogernes, samfundsmæssige stilling og funktion" (s. 5), problematiseredes betænkningens krav om, at den pædagogstuderende "foruden social-pædagogisk viden også tilegner sig en *professionel holdning* til faget" (s. 71). Formuleringen blev anfægtet som et udtryk for, at "der i stadig højere grad kræves en adskillelse mellem pædagogens *personlige* og hans *faglige* liv". Dette kontrasteredes med den forudgående 1948-betænkning, der, som vi så, ikke blot havde understreget, at pædagogen "bør føle sig kaldet til sit arbejde", men også skulle have "naturlige anlæg" for det. Derfor skulle eleven på uddannelsen "bibringes

279. I bind 2 - *Kald og kundskab. Brydninger i børnehavepædagogikken 1870-2015* - ser vi nærmere på forholdet mellem kald og kundskab med fokus på den brudfyldte udvikling i det børnehavepædagogiske vidensfelt.

280. BET 1970: 15-16.

281. Henriksen, R.N., Larsen, P-H, Gannik, D., Bergsøe, L. (1974), *Arbejde, Pædagogik, Daginstitutioner. BUPL/LFS's intensive undersøgelse af arbejdet i vuggestuer, børnehaver og fritidshjem*. Forlaget Børn & Unge.

en sådan personligheds- og karakterdannende påvirkning, at han går til arbejdet med børnene med kærlighed og interesse" (ibid.).

Kravet om 'professionalisering' af pædagoger ses i BUPL-skriftet som et symptom på, at den voldsomme ekspansion af daginstitutioner har medført, at "pædagogen træder ind som primær socialiseringsagent for *andres børn*, som kombineret med knapheden på daginstitutionspladser giver ham et monopol på udøvelsen af sin særlige og eventuelt personligt bestemte socialiseringsopgave." (s. 72) Denne 'professionalisering' blev imidlertid dengang ikke betragtet som efterstræbelsesværdig eller som et trin på vejen til at blive en selvstændig profession. Det betød i stedet, at pædagogen var ved at udvikle sig til en "institutionel funktionær" - med den tilføjelse, at "en pædagog er ikke funktionær på samme måde som en jernbanefunktionær, og forskellen har noget med kaldelsen at gøre (og med kaldelse tænkes ikke på det modsatte af professionalisme). Tværtimod rummer begrebet om professionalisme sociologisk set også begrebet kaldelse. Vi har bemærket, at pædagoger ofte anvender ordet professionalisme, hvor en sociolog snarere ville tale om bureaukratisme" (s. 54). Derefter forsvares det personlige kald imidlertid igen som det, der "giver den pædagogiske funktionær sin særlige farve" (s. 55).

Både betænkningen og BUPL's skrift kan ses som to (forskellige) forsvar for, at det personlige (de personlige motiver, holdningen, engagementet, empatien, 'farven' m.v.) og det professionelle (viden, det bearbejdede, det kontrollerede, det kompetente m.v.) går hånd i hånd. Dette forhold peger samtidig frem mod tvetydighederne i den professionsdebat, der brød ud mere end 25 år senere. Her trængte spørgsmålet om pædagogers professionsstatus og professionalisme sig på både 'indefra' og 'udefra', på baggrund af at der op igennem 1990'erne både nationalt og internationalt (OECD, EU) var kommet et nyt fokus på 'kvaliteten' af velfærdsstatens ydelser generelt og herunder på 'førskoleinstitutionernes' og i tilknytning hertil på pædagogers 'kompetencer', som vi så i kapitel 1 og 3. 'Kvalitet' blev i politisk sammenhæng oversat som eksterne krav til institutionernes ydelser og pædagogernes arbejde (øget bruger-serviceorientering, forventninger om synlige, målrettede og målbare aktiviteter, der kan dokumenteres m.v.), og kvalitetsudvikling krævede større 'professionalisme' - et krav, der bl.a. blev omsat og udmøntet i uddannelsesreformer med øget vægt på kompetenceudvikling og forskningsbaseret af pædagoguddannelsen. Et af resultaterne var pædagoguddannelsens opgradering til en professionsbacheloruddannelse i 2001, der skal ses i sammenhæng med daginstitutionernes og 'førskoleområdet' generelle skole- og uddannelsespolitiske betydningsopskrivning fra midten af 1990'erne og frem (jf. kapitel 1). Det

"En pædagog er ikke en funktionær"

var således ikke nogen tilfældighed, at BUPL i kølvandet på kravet om 'kvalitetsudviklingen' af velfærdsstatens institutioner og professioner påtog sig - eller så sig tvunget til at påtage sig - den opgave strategisk at profilere pædagoger som en profession - bl.a. som et led i kampen om at bestemme 'kvaliteten' i institutionerne og i det pædagogiske arbejde.